



Jeffrey D. Sachs
Columbia Üniversitesi'nde
Sürdürülebilir Kalkınma
Profesörü, Sağlık Politikası
ve Yönetimi Profesörü
ve Dünya Enstitüsü
Direktörüdür. Ayrıca
Birleşmiş Milletler Genel
Sekreteri'ne Milenyum
Kalkınma Hedefleri
konusunda Özel
Danışmanlık yapmaktadır.

Prof. JEFFREY D. SACHS

İran'la barış meselesi

İran'ın İngiltere ve ABD ile yüzleşmesi, Batı'nın 19. ve 20. yüzyıllarda kendi gücünü ve siyasi iradesini dünyanın büyük bölümüne yansıtmak için askeri ve ekonomik hâkimiyetini kullandığı kapsamlı destanın bir parçası. **Bugünün düşük ve orta gelirli ülkeleri** şimdi gerçek bir egemenlik dönemine giriyor.

Iran ve BM Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi (ABD, İngiltere, Fransa, Çin ve Rusya) artı Almanya arasında imzalanan Nükleer Çerçeve Anlaşması küresel diplomaside açısından önemli bir başarı olarak değerlendirilmeli. Bu anlaşma mantıklı umudun mantıksız korkuya karşı kazandığı zaferi temsil eder ve uygulanmayı hak etmekte. Ne var ki, şimdi ABD, İran, İsrail ve başka yerlerde bulunan ve haziran ayında yapılacak kesin anlaşma tarihinden önce mutabakatı bozmak isteyen muhafazakârlara karşı bir yarış başladı.

Çerçeve anlaşma tüm tarafların menfaatine. İran, ekonomik yaptırımların sona erdirilmesine karşılık, uranyum yakıtının zenginleştirilmesi dâhil nükleer faaliyetlerini daraltacak. İran hükümeti (kendisinin inkâr ettiği) nükleer bomba yapımından daha da uzak tutulmakta, ekonomik iyileşme ve büyük güçlerle ilişkilerini normalleştirme fırsatı bulmakta. Dolayısıyla, izlenmesi ve doğrulanması şartıyla, akıllı, pragmatik ve dengeli bir yaklaşım.

Bu durum ABD ve İran hükümetlerinin birbirlerine birdenbire güvenmesini gerektirmez, ama her iki tarafın da çıkarına yönelik özel adımlar atılmasına imkân tanıyarak, güven oluşturulması için bir fırsat sunabilir. En önemlisi, BM Güvenlik Konseyi'nin çerçevesi dâhilinde uluslararası hukukun bir parçasıdır.

İRAN'LA BARIŞ YAPMA VAKTI

Muhafazakârlar diğer tarafa asla güven olmayacağı fikrini öne sürerek, kendini gerçekleştiren ve savaşı daha da olası hale getiren bir politika ile insan doğası teorisi ortaya atmakta. Bu korku satıcıları kenara konmayı hak ediyor. Artık barış yapma vakti.

Bugün Batı ile İran arasındaki büyük ayrımın önemli oranda geçmişte Batı'nın İran'a (1935'e kadar Acem) gösterdiği düşmanca tavrın bir sonucu olduğunu belirtelim. Britanya İmparatorluğu 20. yüzyılın başından itibaren buradaki geniş petrol rezervlerini kontrol atında tutmak için İran'ı manipüle etti. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bu görev daha çok ABD'ye düştü.

Aslında, darbeden diktatörlüğe, savaşa ve yaptırımları kadar, ABD kendi iradesini İran'a uygulamak için 60 yıldan uzun süre işkence yaptı. CIA ve Britanya'nın MI6'sı birlikte Muhammed Musaddık'ın İran'ın petrol rezervlerini millileştirme çabalarını engellemek için 1953'te Musaddık'ın demokratik yollardan seçilmiş hükümetini devirdi. ABD daha sonra 1979 yılındaki İslam Devrimi'ne kadar ülkede hâkim olan Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin zalim diktatörlüğünü kurdu.

Devrimin ardından, ABD yaklaşık bir milyon İranlının öldüğü 1980'lerdeki İran-İrak Savaşı'nda Irak'ın silahlanmasına yardım etti. 1987'den beri, ABD İran terörizmi iddiaları ve nükleer tehdit iddiası gibi çeşitli gerekçelerle İran'a karşı ekonomik yaptırımlar uyguladı. Ve ABD, 2006'dan bu yana uygulanmakta olan BM tedbirleri baskısına öncülük ederek, bu yaptırımları uluslararası hale getirmek için çok çalıştı.

ABD'deki muhafazakârların elinde, 1979 yılında Tahran'daki ABD elçiliğine el konarak, 66 ABD'li diplomatın ve vatandaşın 444 gün boyunca rehin tutulmasıyla başlayan uzun bir şikâyet listesi var. Bunu İran'ın İslamcı isyanlara katılması ve İsrail karşıtı siyasi hareketlere ve terörist olarak görülen gruplara destek vermesi takip ediyor.





Karşılıklı menfaatlerin dürüstçe takdir edilmesiyle ve her iki tarafta diğer tarafın tamamen kötü niyetli olduğunu iddia eden, **eksiksiz zaferde ısrar eden muhafazakârla değil, doğrulamayla desteklenmiş adım adım ilerleme yoluyla karşılıklı fayda sağlanır.**

Bununla beraber, Britanya ve ABD'nin yaptığı birebir Acem ve İran istismarları daha önce başladı, daha uzun sürdü ve İran'ın ABD ile İngiltere'ye karşı eylemlerinden çok daha maliyetli oldu. Ayrıca, ABD'nin İran "terörü" olarak kategorize ettiği şeyin büyük bölümü, bölgede İran destekli Şiiilerle Suudi Arabistan destekli Sünniler arasındaki hizip çatışmalarının bir sonucuydu. "Terör" uzun zamandır devam eden bu çatışma ve rekabeti netleştirmekten çok gölgeleyen bir tabir. Bu nedenle ABD'li muhafazakârlarca "terörist devlet" denen İran şimdi Irak ve Suriye'deki Sünni cihatçılara karşı mücadelede ABD'nin bilfiil müttefikidir.

İran'ın İngiltere ve ABD ile yüzleşmesi, Batı'nın 19. ve 20. yüzyıllarda kendi gücünü ve siyasi iradesini dünyanın büyük bölümüne yansıtmak için askeri ve ekonomik hâkimiyetini kullandığı kapsamlı destanın bir parçası. Bugünün düşük ve orta gelirli ülkeleri şimdi gerçek bir egemenlik dönemine giriyor.

SAVAŞTAN UZAKLAŞAN BİR ADIM

İran'la önerilen anlaşma bir güvensizlik ve manipülasyon asrının üstesinden gelmez, ama barışa ve karşılıklı saygıya giden yeni bir yol açabilir. Karşılıklı menfaatlerin dürüstçe takdir edilmesiyle ve her iki tarafta diğer tarafın tamamen kötü niyetli olduğunu iddia eden, eksiksiz zaferde ısrar eden muhafazakârla değil, doğrulamayla desteklenmiş adım adım ilerleme yoluyla karşılıklı fayda sağlanır.

ABD Başkanı John F. Kennedy'nin ve Sovyet lideri Nikita Khrushchev'in 1963'te Soğuk Savaşın tepe noktasında Sınırlı Nükleer Test Yasaklama Anlaşması'nı (LTBT) imzalamadaki başarısı öğretici bir ders niteliğinde. O tarihte, her iki taraftaki muhafazakârlar LTBT'yi amansız

bir düşman karşısında milli savunmanın zayıflaması olmakla suçladı. Aslında her iki taraf da anlaşmanın hakkını verdi ve bunun sonucunda da 1968'de dönüm noktası olan Nükleer Yayılmasını Önleme Anlaşması imzalandı.

John F. Kennedy'nin yarım yüzyıl önceki sözleri bugün İran'la yapılan anlaşma için geçerli. Kennedy'nin 1963'te dediği gibi LTBT, "tek tarafın zaferi değil, insanlığın zaferidir." Bu anlaşma, "tüm ihtilafları çözmeyecek ya da komünistlerin kendi hırslarından vazgeçmesini sağlamayacak ya da savaşın tehlikelerini ortadan kaldırmayacak. Silahlara ya da müttefiklere ya da başkalarına yardım programlarına ihtiyacımızı azaltmayacak. Ama bu önemli bir ilk adım, barışa doğru atılmış bir adım, mantığa doğru atılmış bir adım, savaştan uzaklaşan bir adım."

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2014.

www.project-syndicate.org

